

Mariusz G. Karbowski*

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Bartosz K. Łukomski**

Wczesne schematy nieadaptacyjne jako predyktory inteligencji emocjonalnej osób dorosłych

KEYWORDS

early maladaptive schemas, Young Schema Questionnaire YSQ-S3-PL, Emotional Intelligence Questionnaire, INTE, adulthood

ABSTRACT

Mariusz G. Karbowski, Bartosz K. Łukomski, *Wczesne schematy nieadaptacyjne jako predyktory inteligencji emocjonalnej osób dorosłych* [Early maladaptive schemas as predictors of emotional intelligence in adults]. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* nr 2(24) 2023, Poznań 2023, pp. 225–249, Adam Mickiewicz University Press. ISSN (Online) 2719-2717, ISSN (Print) 2300-0422. <https://doi.org/10.14746/kse.2023.24.2.13>

The aim of the research was an attempt to capture the influence of Early Maladaptive Schemas and its connection to Emotional Intelligence in the population of adults between age 18 and 54. After some hypotheses were made, it became clear that they all go down to making the Early Maladaptive Schemas as a really impactful tool in the process of emerging and shaping emotional intelligence. This also draws our attention to how important this might be and how having multiple and intense Early Maladaptive Schemas (EMS) can impact the way we perceive the world around us and how do we look at ourselves. During the research process of this study the data was collected by electronic devices. 102 people took part in the research (68 females and 34 males). To measure occurrence, intensification and quantity of maladaptive schemas areas The Young Schema Questionnaire YSQ-S3-PL, second version in Polish translation by Justyna Oettingen, Jan Chodkiewicz, Dorota Mącik and Ewa Gruszczyńska (2018) was

* ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9806-6133>.

** ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4206-208X>.

used. In order to take possession of Emotional Intelligence data, *Emotional Intelligence Questionnaire* in Polish adaptation by Anna Ciechanowicz, Aleksandra Jaworowska, Anna Matczak (2000) played a major role. After gathering and analyzing data conclusion was made that in deed Early Maladaptive Schemas have a moderate negative connection with Emotional Intelligence. Results suggest that high EMS values comes with low EI levels. The more and intense EMS get, the less a person can manage their own emotions in positive ways to effectively reduce stress and use EI to improve thinking and functioning to overcome challenges. However there is no indication of statistically significant correlations between high levels of EMS and the emotional recognition abilities.

Wprowadzenie

Inteligencja jednostki jest konstruktem częściowo ukształtowanym oraz potencjalnie zaburzonym przez występowanie i nasilenie wczesnych schematów nieadaptacyjnych. Schematy te powodują zaburzony odbiór rzeczywistości, który ingeruje w rozwijającą się w człowieku inteligencję emocjonalną i powoduje jej zniekształcenie. Jan Strelau w jednej ze swoich publikacji sięgającej do genezy słowa *inteligencja* przypisuje jej autorstwo starożytnemu rzymskiemu filozofowi. W swojej pracy pisze: „Wprowadzenie pojęcia inteligencji (łac. *intelligentia*) przypisuje się Cyzeronowi. W rozumieniu starożytnych filozofów znaczyło ono tyle, co zdolności intelektualne” (Strelau, 1987, s. 13). Filozoficzne podejście z czasów sprzed naszej ery jest jednak zbyt ogólne, a co za tym idzie – warto przywołać ten termin w rozumieniu kilku istotnych dla badań nad inteligencją postaci XX wieku. Są to, m.in.: William Stern, Boris Tiejłow, David Wechsler, Edward Nęcka, Linda Gottfredson, a także Howard Gardner oraz George Ferguson.

Jedno z pierwszych udokumentowanych oraz najbardziej popularnych podejść do zrozumienia ludzkiej inteligencji jako potencjału służącego rozwiązywaniu problemów pochodzi z pracy Sterna z 1914 roku. Stern (1914, za: Strelau, 1987) uznał wtedy inteligencję za specyficzną zdolność adaptacyjną, która polegała na przystosowaniu się do nowych warunków i do wykonywania nowych zadań.

Tiejłow z kolei, reprezentujący również innych radzieckich psychologów, zaproponował nieco inne spojrzenie na inteligencję. W swojej pracy opisywał ją jako właściwość psychiczną, która jest względnie stała dla konkretnej jednostki, a która przejawia się w efektywności wykonywania zadań (Tiejłow, 1951).

Definicją wartą przytoczenia jest również ta pochodząca od znanego autora narzędzi do pomiaru inteligencji, a mianowicie Davida Wechslera. Badacz opisał ją głównie jako zdolność jednostki do racjonalnego myślenia, ale również do podejmowania celowych działań i skutecznego radzenia sobie we własnym środowisku (Wechsler, 1939). Natomiast Nęcka w swojej pracy proponuje następującą definicję inteligencji: „inteligencja to zdolność przystosowania się do okoliczności dzięki dostrzeganiu abstrakcyjnych relacji, korzystaniu z uprzednich doświadczeń i skutecznej kontroli nad własnymi procesami poznawczymi” (Nęcka, 2003, s. 26). W tym ujęciu ponownie widać skupienie na adaptacji, ale istotny jest również aspekt uczenia się, kontrolowania ilości i sposobu pozyskiwanych informacji oraz wspomnianego w poprzednim podejściu dostrzegania relacji między elementami.

Ciekawym ujęciem inteligencji była ponowna próba dokonania pewnej spójności między różnymi koncepcjami, tym razem zaprezentowana przez Lindę Gottfredson, która w 1994 roku opublikowała artykuł w dzienniku *The Wall Street Journal*. W artykule tym opisała inteligencję jako: „bardzo ogólną zdolność umysłową, która m.in. obejmuje zdolność rozumowania, planowania, rozwiązywania problemów, myślenia abstrakcyjnego, rozumienia złożonych kwestii, szybkiego uczenia się oraz uczenia się na podstawie doświadczenia osobistego” (przedruk w: Gottfredson, 1997, s. 18), a z jej artykułem zgodziło się 52 badaczy ze 131, do których tekst został wcześniej dostarczony. Pośród osób aprobujących treść definicji znaleźli się m.in. Raymond Cattell, Hans Eysenck, Robert M. Thorndike.

Tło teoretyczne

Inteligencja emocjonalna jest pojęciem relatywnie młodym, jednakże bywa szeroko opisywana w literaturze psychologicznej, a co za tym idzie – nie sprzyja to ujednoczeniu samego terminu oraz pokrewnych jej składowych. Do szerszych badań nad tym terminem zdecydowanie przyczynił się Daniel Goleman, co zostało opisane w książce *Inteligencja emocjonalna* (1997). Definicje, które na łamach tego artykułu warto przytoczyć, będą pochodziły z pracy Golemana, ale ich autorami będą również Reuven Bar-On, John D. Mayer, Peter Salovey, David J. Sluyter oraz inni.

Pojęcie inteligencji emocjonalnej wywodzące się z inteligencji społecznej wprowadzili Salovey i Mayer (1989–1990) i rozwinęli tę koncepcję w późniejszych pracach (Mayer i Geher, 1996; a także Mayer i Salovey, 1997). Późniejsza koncepcja z roku 2000 różniła się już nieco od tej pierwszej: „inteligencja emocjonalna jest grupą zdolności do poznawczej obróbki informacji związanych z emocjami

lub z problemami wynikającymi z faktu istnienia emocji” (Mayer, Salovey i Caruso, 2000, za: Nęcka, 2003, s. 101).

Ważną sprawą, jaką należy poruszyć w problematyce podejścia do inteligencji emocjonalnej, jest jeszcze to, aby przypadkiem nie patrzeć na nią jako na zwykłe połączenie afektu i myślenia. Emocje bowiem mają istotny wpływ na nasze myślenie, a nastroje oddziałują na ocenę sytuacji oraz na trzeci komponent umysłu, czyli motywacje. Samokontrola jest więc istotnym czynnikiem dla aspektu motywacyjnego, jednakże nie można jej przecenić, gdyż wtedy definicją, jaką otrzymamy, będzie ta zbliżona do pojęcia inteligencji motywacyjnej (Mayer i Geher, 1996) bardziej niż do inteligencji emocjonalnej (Salovey i Sluyter, 1999). Jedną z pierwszych definicji skupiająca się właśnie bardziej na aspekcie motywacyjnym aniżeli poznawczo-afektywnym zawierała w sobie jedynie takie komponenty, jak „samokontrolę, zapał, wytrwałość i zdolność do automotywacji” (Goleman, 1995, s. 15).

Definicja schematu

W celu lepszego zrozumienia teorii schematów, której podwaliny do późniejszego rozwoju przez Jeffreya Younga położył Aaron T. Beck, należy najpierw przyjrzeć się temu, co dokładnie według twórców oznacza kluczowe dla tej teorii słowo, a mianowicie, czym według nich jest wspomniany *schemat*. Termin ten pochodzi od greckiego słowa *skhēma*, które oryginalnie oznaczało kształt bądź najogólniej po prostu plan. Obecnie w *Słowniku języka polskiego PWN* schemat definiowany jest następująco: „ogólny, wstępny szkic lub plan czegoś; gotowy wzór czegoś, powielany potem wielokrotnie; uproszczony rysunek techniczny obiektu, układu lub urządzenia” (SJP PWN, b.d.).

Aaron T. Beck (1964), jako autor modelu poznawczego, w swojej koncepcji schematy poznawcze rozumiał jako zebrane w całość:

- myśli automatyczne, czyli szybkie przebiegi myśli, które bezkrytycznie przyjmujemy za prawdę;
- przekonania, które pośrednio tworzą myśli automatyczne, a które dotyczą poglądów jednostki na temat siebie, innych osób oraz otaczających ich światów;
- przekonania, które zostały utworzone przez przekonania kluczowe, znane jako pośredniczące, w których skład wchodzi zasady, postawy i założenia, mające swoją genezę we wczesnych interakcjach jednostki z otaczającym światem oraz wyciąganych na podstawie owych interakcji wniosków i skojarzeń.

Young, który istotnie bazował na poglądach Becka, pisał w swojej pracy tak: „w psychologii poznawczej schemat może być również rozumiany jako abstrakcyjny plan poznawczy, który pomaga interpretować informacje i rozwiązywać problemy” (Young i in., 2014, s. 26). Są to pewnego rodzaju ścieżki, które były używane tak często, że udrożnione stają się domyślnymi drogami, po których jednostka przemieszcza się, nawet nie będąc świadoma, że to robi. Jako znaczące dla zrozumienia problematyki związanej z terapią oraz porzuceniem tak postrzeganego dysfunkcyjnego wzorca można przywołać zjawisko kurczowego trzymania się schematów, które przestają być już adekwatne, a nawet potrzebne. Opisane przez Becka zjawisko określił mianem „potrzeby spójności poznawczej, czyli utrzymywania konsekwentnego obrazu samego siebie i świata, nawet jeżeli obraz ten jest w rzeczywistości niedokładny i zniekształcony” (Beck, 1967, za: Young i in., 2014, s. 26). Zarówno Beck, jak i Young uważali, że schemat w ramach takiej definicji może być pozytywny lub negatywny, adaptacyjny lub nieadaptacyjny, może istnieć w jednostce od dzieciństwa lub zostać ustanowiony w późniejszym życiu.

Wczesne schematy nieadaptacyjne

Wczesne schematy nieadaptacyjne, które bywają również nazywane dezadaptacyjnymi, nieprzystosowawczymi (Oettingen i in., 2018) czy też dysfunkcyjnymi (Chodkiewicz i Kasprzak, 2018), zgodnie z ujęciem Younga określane są jako wykształcone najczęściej w dzieciństwie i rozwijane przez całe życie schematy bazujące na wspomnieniach, emocjach, doznaniach cielesnych oraz przekonaniach jednostki (Young i in., 2014). Twórcy tej teorii wymienili pięć podstawowych potrzeb emocjonalnych, których niezaspokojenie w dzieciństwie może prowadzić do wytworzenia się wczesnych nieadaptacyjnych schematów. Potrzeby, o których mowa, to:

- 1) bezpieczne przywiązanie do innych;
- 2) autonomia, kompetencja i poczucie tożsamości;
- 3) wolność wyrażania prawdziwych potrzeb i emocji;
- 4) spontaniczność i zabawa;
- 5) realistyczne granice i samokontrola (Young i in., 2014).

Kwestionariusz YSQ utworzony przez Younga jest jedną z takich metod, dlatego dla lepszego wyjaśnienia zostanie przytoczona definicja wczesnego nieadaptacyjnego schematu autorstwa właśnie Jeffreya Younga oraz współautorów, która brzmi następująco:

Schemat jest to:

- ogólny, wszechogarniający motyw lub wzorzec;
- składający się ze wspomnień, emocji, przekonań oraz doznań cielesnych;
- dotyczący jednostki oraz jej relacji z innymi;
- wykształcony w dzieciństwie lub w okresie dojrzewania;
- rozwijany przez całe życie;
- w znacznym stopniu dysfunkcyjny (Young i in., 2014, s. 26).

Znając już definicję, na podstawie której konstruowano opisy poszczególnych schematów oraz ich obszarów, można przejść do krótkiego ich objaśnienia. Do opisu tych obszarów (Maruszewska i in., 2019) zostały dołączone informacje o typowych rodzinach pochodzenia, dla lepszego zobrazowania tez z poprzedniego akapitu:

- **Obszar: rozłączenie i odrzucenie** – w skład tego obszaru wchodzi następujące schematy:
  - 1) opuszczenie/niestabilność więzi;
  - 2) nieufność/skrzywdzenie;
  - 3) deprawacja emocjonalna;
  - 4) wadliwość/wstyd;
  - 5) izolacja społeczna/wyobcowanie.
- **Obszar: osłabiona autonomia i brak dokonań** – w skład tego obszaru wchodzi następujące schematy:
  - 6) zależność/niekompetencja;
  - 7) podatność na zranienie lub zachorowanie;
  - 8) uwikłanie emocjonalne/nie w pełni rozwinięte Ja;
  - 9) porażka.
- **Obszar: uszkodzone granice** – w skład tego obszaru wchodzi następujące schematy:
  - 10) roszczeniowość/wielkościowość;
  - 11) niedostateczna samokontrola i samodyscyplina.
- **Obszar: nakierowanie na innych** – w skład tego obszaru wchodzi następujące schematy:
  - 12) podporządkowanie się;
  - 13) samopoświęcenie;
  - 14) poszukiwanie akceptacji i uznania.
- **Obszar: nadmierna czujność i zahamowanie** – w skład tego obszaru wchodzi następujące schematy:
  - 15) negatywizm/pesymizm;
  - 16) zahamowanie emocjonalne;
  - 17) nadmierne wymagania/krytycyzm;
  - 18) bezwzględna surowość.

Część metodologiczna

Celem badania było sprawdzenie trafności modelu, który określa wczesne schematy nieadaptacyjne jako istotne w procesie kształtowania się inteligencji emocjonalnej u osób dorosłych. Dodatkową intencją wykonania tych badań jest określenie, które z wymienionych pięciu obszarów schematów mają największy potencjał wpływania na konstrukt inteligencji emocjonalnej.

Zmienną niezależną w badaniu są wczesne schematy nieadaptacyjne oraz obszary tych schematów. Wskaźnikiem tej zmiennej jest:

- a) ogólna suma punktów z kwestionariusza;
- b) suma punktów poszczególnych schematów;
- c) suma punktów poszczególnych obszarów schematów;

Zmienną zależną w badaniu jest inteligencja emocjonalna oraz jej dwa czynniki. Wskaźnikiem tej zmiennej jest:

- a) ogólny wynik inteligencji emocjonalnej z kwestionariusza;
- b) wynik czynnika I oznaczającego zdolność do wykorzystania emocji w celu wspomagania myślenia i działania;
- c) wynik czynnika II oznaczającego zdolność do rozpoznawania emocji.

Głównym problemem badawczym było poszukiwanie zależności między nasileniem wczesnych schematów nieadaptacyjnych a poziomem inteligencji emocjonalnej u dorosłych. Ponadto ważnym aspektem będzie ustalenie, które z obszarów i schematów najbardziej korelują z ogólną inteligencją emocjonalną oraz jej dwoma czynnikami.

Hipoteza 1. Wczesne schematy nieadaptacyjne korelują ujemnie z inteligencją emocjonalną.

Badania nad uczniami z Teheranu wskazują, że wczesne schematy nieadaptacyjne istotnie korelują ze stylami radzenia sobie ze stresem, co według badaczy może służyć do predykcji inteligencji emocjonalnej. W wynikach zauważalne jest powiązanie niższej inteligencji emocjonalnej z wadliwym i wolniejszym rozwinięciem mechanizmów radzenia sobie ze stresem, które często koncentrują się na pasywnym podejściu do wyzwań (Sade i Zabihi, 2018).

Inne badania wskazują również, że osoby cechujące się wysokim nasileniem schematów nieadaptacyjnych częściej sięgają po takie strategie radzenia sobie ze stresem, które odznaczają się ignorowaniem lub unikaniem konfrontacji z emocjami, ale również z napotkaną trudnością i stresem (Ke i Barlas, 2020). Te cechy i umiejętności wpłyną natomiast na nabywanie kolejnych praktycznych strategii radzenia sobie ze stresem, np. kontrolowania złości (Sade i Zabihi, 2018).

Hipoteza 2. Obszary nadmiernej czujności/zahamowania oraz rozłączenia/ odrzucenia najistotniej spośród wszystkich obszarów schematów nieadaptacyjnych mają znaczenie dla inteligencji emocjonalnej.

Badania wskazują, iż to schematy znajdujące się właśnie w tych dwóch obszarach najistotniej zaburzają prawidłowe funkcjonowanie sfery emocjonalnej, wywołują napięcie emocjonalne i stres (Cudo i in., 2023).

Hipoteza 3. U mężczyzn zauważalna jest silniejsza niż u kobiet korelacja między obszarem nadmiernej czujności/zahamowania a inteligencją emocjonalną.

Wyniki badań dotyczące różnic płciowych w rozwoju wczesnych schematów nieadaptacyjnych u nastolatków doświadczających przemocy wskazują, iż mężczyźni osiągają w obszarze nadmiernej czujności i zahamowania wyższe wyniki niż kobiety. Analiza pozostałych schematów również wskazuje na to, iż u mężczyzn są one podwyższone (Sieński i in., 2018).

Hipoteza 4. Wykształcenie nie jest istotnym statystycznie moderatorem między wczesnymi schematami nieadaptacyjnymi a inteligencją emocjonalną.

Poziom inteligencji emocjonalnej nie jest modyfikowany stopniem wykształcenia (Jaworowska i Matczak, 2008). Żadne z wyszukanych badań nie wskazują na istotność osiągniętego poziomu wykształcenia na nasilenie schematów nieadaptacyjnych.

Hipoteza 5. Im wyższe wyniki w obszarze uszkodzonych granic, tym niższa jest zdolność do rozpoznawania emocji.

Specyfika roszczeniowości/wielkościowości wchodzących w skład obszaru uszkodzonych granic sprowadzała się głównie do opisu jednostki traktującej siebie jako lepszej od innych, mającej trudności z podporządkowaniem się prawom i zasadom, żadnej władzy oraz nadmiernie skorej do rywalizacji i odnoszenia coraz to większych sukcesów. Według definicji narcyzm to cecha „skierowana na potwierdzenie swojej wielkości, dominująca, manipulacyjna orientacja interpersonalna, która jest napędzana wyolbrzymionymi przekonaniem o swojej sprawczości” (Sedikides i in., 2019, s. 70). Trafną hipotezą wydaje się więc być to, że deficyt empatii, jako jeden z aspektów narcyzmu, w postaci funkcjonującej umiejętności do rozpoznawania emocji będzie również ujawniał się w tym aspekcie inteligencji emocjonalnej.

Narzędzia badawcze

Badanie zostało przeprowadzone z wykorzystaniem dwóch narzędzi badawczych oraz metryczki. Bezpośrednio przed metryczką znajdował się stosowny komunikat odnośnie do przeznaczenia, przewidywanego czasu trwania badania oraz

anonimowości i prawa do wycofania się z badania. W metryczce zawarte zostały pytania dotyczące płci osoby badanej, jej wieku, miejsca zamieszkania, a także osiągniętego poziomu wykształcenia oraz aktualnego stanu cywilnego.

Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej, INTE (Jaworowska i Matczak, 2008) to narzędzie składające się z 33 twierdzeń opisujących różne zachowania, do których osoba ustosunkowuje się przy wykorzystaniu 5-stopniowej skali Likerta, która zaczyna się od 1 – *zdecydowanie nie zgadzam się* do 5 – *zdecydowanie zgadzam się*. Podręcznikowa rzetelność dla kwestionariusza mierzona wskaźnikiem alfa Cronbacha wynosiła $\alpha = 0,82-0,91$ (Jaworowska i Matczak, 2008, s. 42).

Do zbadania ilości oraz nasilenia wczesnych schematów nieadaptacyjnych wykorzystano *Kwestionariusz Schematów Younga* YSQ-S3-PL w wersji drugiej autorstwa Jeffreya Younga w tłumaczeniu Oettingen i in. (2018). Narzędzie składa się z twierdzeń (np. 3. Czuję, że zostaną wykorzystany(-a) przez ludzi), do których badany ustosunkowuje się na 6-stopniowej skali Likerta zaczynającej od 1 jako *zupełnie nieprawdziwe o mnie*, a kończącej na 6 rozumianej jako *doskonale mnie opisuje*. Narzędzie obejmuje 5 obszarów, 18 schematów, 90 pytań. Rzetelność w badaniu adaptacyjnym i walidacyjnym poszczególnych obszarów oznaczona wskaźnikiem alfa Cronbacha wynosiła $\alpha = 0,96$ dla wskaźnika sumarycznego oraz od 0,62 do 0,81 dla poszczególnych schematów (Oettingen i in., 2018 s. 4).

Osoby badane

W badaniu wzięły udział 102 osoby w wieku od 18 do 54 roku życia ($M = 36,78$; $SD = 10,41$). 68 osób (66,7%) identyfikowało się jako kobiety, a 34 osoby (33,3%) jako mężczyźni. Wśród badanych 28,43% osób zadeklarowało zamieszkiwanie na terenie wsi (do 5 tys. mieszkańców), 29,41% na terenie małego miasta (od 5 do 100 tys. mieszkańców), a 42,16% zamieszkiwało duże miasto (powyżej 100 tys. mieszkańców). Jeśli spojrzeć na informacje z metryczki dotyczące wykształcenia, zdecydowana większość osób (71,57%) zaznaczyła wykształcenie wyższe. 22,55% posiada wykształcenie średnie, natomiast procent osób z wykształceniem zawodowym oraz podstawowym był tożsamy i wynosił 2,94% dla każdej z tych grup rozłącznie. Ostatnią informacją pozyskaną z metryczki był stan cywilny, w którym rozkład procentowy wyglądał następująco: 52,94% osób oznaczyło swój stan cywilny jako żonaty/mężatka, 32,35% jako kawaler/panna, 11,76% jako rozwódka/rozwodnik oraz 2,94% jako wdowa/wdowiec. Dane dla lepszego zobrazowania zostały przedstawione w formie tabeli 1¹.

¹ Wszystkie tabele i wykres w artykule są opracowaniem badań własnych autorów.

Proces badania trwał od października 2022 do marca 2023 roku. Wszyscy uczestnicy zostali poinformowani o ich anonimowości oraz możliwości wycofania się z badania w dowolnym momencie jego trwania.

Tabela 1

Dane z metryczki z podziałem na płeć oraz ich udział procentowy w całej badanej próbie

Dane metryczki	Ogólnie	Kobiety	Mężczyźni
Płeć	102 (100%)	68 (66,7%)	34 (33,3%)
Wiek w latach			
18–30	41 (40,2%)	27 (26,5%)	14 (13,7%)
31–42	25 (24,5%)	17 (16,7%)	8 (7,8%)
43–54	36 (35,3%)	24 (23,5%)	12 (11,8%)
Zamieszkanie			
wieś	29 (28,4%)	16 (15,7%)	13 (12,7%)
małe miasto	30 (29,4%)	19 (18,6%)	11 (10,8%)
duże miasto	43 (42,2%)	33 (32,4%)	10 (9,8%)
Wykształcenie			
podstawowe	3 (2,9%)	2 (1,9%)	1 (1%)
zawodowe	3 (2,9%)	0	3 (2,9%)
średnie	23 (22,5%)	11 (10,8%)	12 (11,8%)
wyższe	73 (71,6%)	55 (53,9%)	18 (17,6%)
Stan cywilny			
kawaler/panna	33 (32,4%)	23 (22,5%)	10 (9,8%)
żonaty/mężatka	54 (52,9%)	33 (32,4%)	21 (20,6%)
rozводnik/rozwódka	12 (11,8%)	9 (8,8%)	3 (2,9%)
wdowiec/wdowa	3 (2,9%)	3 (2,9%)	0

Adnotacja. Dane procentowe zostały zaokrąglone do części dziesiętych.

Rezultaty (wyniki badań)

Statystyki opisowe

W celu przetestowania trafności podanych hipotez otrzymane wyniki badań zostały poddane analizie statystycznej, w której skupiono się na korelacjach, regresji oraz moderacji. Wykazano również rozkład, w którym dla wszystkich zmiennych oprócz zdolności do rozpoznawania emocji ($Z = 2,15$) kurtoza nie przekraczała wartości 2, natomiast w przypadku skośności większość wyników pozostawała w granicach bezwzględnej wartości 1, z wyjątkiem trzech schematów, w których to wynosiła ona odpowiednio dla: wadliwości/wstydu ($E = 1,38$), uwikłania emocjonalnego/nie w pełni rozwiniętego Ja ($J = 1,15$) oraz podporządkowania się ($N = 1,32$). Dla zdolności do rozpoznawania emocji ($Z = 2,15$) zastosowano miarę korelacji rho-Spearmana, jako że wymagane w tym przypadku jest użycie testu nieparametrycznego.

Rzetelność mierzona wskaźnikiem alfa Cronbacha została określona jako zbliżona do podręcznikowej, a plasuje się na poziomie $\alpha = 0,93$ dla całego wyniku YSQ, w granicach 0,74–0,75 dla 18 schematów oraz w granicach 0,72–0,81 dla 5 obszarów schematów nieadaptacyjnych. Podobnie wygląda to również w przypadku analizy rzetelności kwestionariusza INTE, dla którego wskaźnik alfa Cronbacha wynosi $\alpha = 0,86$, natomiast jego dwóch czynników kolejno: 0,77 dla czynnika I oraz 0,87 dla czynnika II. Według klasyfikacji George'a i Mallery'ego (2016) zgodność wewnętrzna jest więc akceptowalna dla poszczególnych wczesnych schematów nieadaptacyjnych oraz czynnika I inteligencji emocjonalnej, dobra dla czynnika II oraz ogólnej inteligencji emocjonalnej, doskonała dla ogólnego wskaźnika wczesnych schematów nieadaptacyjnych. Powyższe dane zostały przedstawione również w tabeli 2.

Tabela 2
Statystyki opisowe

	Statystyki opisowe									
	Skrajność					Kurtozja				
	Średnia	Mediana	SD	Minimum	Maksimum	Skośność	SE	Kurtozja	SE	α Cronbacha
A	247.96	241.00	73.16	110	439	0.5621	0.239	-0.0612	0.474	0.934
B	16.25	16.00	6.64	5	30	0.3690	0.239	-0.8599	0.474	0.744
C	15.41	15.00	6.35	5	30	0.3288	0.239	-0.6417	0.474	0.745
D	11.02	10.00	5.62	5	26	0.8458	0.239	0.0928	0.474	0.751
E	10.63	8.00	7.19	5	30	1.3758	0.239	0.8497	0.474	0.741
F	13.67	13.00	6.63	5	30	0.5888	0.239	-0.3598	0.474	0.743
G	10.47	9.00	5.01	5	25	0.8982	0.239	0.1142	0.474	0.747
H	12.84	12.00	6.20	5	28	0.6031	0.239	-0.2852	0.474	0.747
J	9.55	8.00	4.70	5	23	1.1513	0.239	0.8968	0.474	0.753
K	12.57	10.00	7.17	5	30	1.0006	0.239	0.0455	0.474	0.742
L	14.80	14.00	4.36	5	24	0.0388	0.239	-0.5751	0.474	0.757
M	15.90	14.00	5.92	5	28	0.4005	0.239	-0.7743	0.474	0.747
N	11.31	10.00	5.70	5	29	1.3157	0.239	1.4455	0.474	0.745
O	17.76	17.00	4.68	8	29	0.1588	0.239	-0.1381	0.474	0.756
P	16.76	17.00	5.64	5	30	0.0243	0.239	-0.3853	0.474	0.752
R	15.84	16.00	6.56	5	29	0.1267	0.239	-0.9826	0.474	0.742
S	13.67	12.00	6.47	5	28	0.5525	0.239	-0.7861	0.474	0.746
T	15.98	17.00	4.72	5	25	-0.0889	0.239	-0.8135	0.474	0.754
U	13.51	13.00	5.74	5	30	0.8995	0.239	0.4745	0.474	0.749
BCDEF	66.98	62.00	26.23	25	143	0.7960	0.239	0.4245	0.474	0.725
GHIK	45.43	40.00	19.07	20	92	0.6984	0.239	-0.4450	0.474	0.759
LM	30.71	31.00	9.11	10	50	0.0265	0.239	-0.5568	0.474	0.814
NOP	45.84	45.00	12.49	25	77	0.6905	0.239	0.1580	0.474	0.794
RSTU	59.00	55.00	18.32	30	96	0.4051	0.239	-0.8888	0.474	0.759
W	125.75	128.00	15.84	82	155	-0.6395	0.239	0.5084	0.474	0.754
Y	62.45	63.00	8.43	40	78	-0.4594	0.239	0.0515	0.474	0.769
Z	45.75	47.00	7.35	19	60	-0.9131	0.239	2.1533	0.474	0.861

A	Wczesne Schematy Nieadaptacyjne	P	Poszukiwanie Akceptacji i Uznanie
B	Opuszczenie/Niestabilność Węzi	R	Negatywizm/Pesymizm
C	Nieufność/Skrzydlenie	S	Zahamowanie Emocjonalne
D	Deprywacja Emocjonalna	T	Nadmierne Wymaganie/Krytycyzm
E	Wadliwość/Wstyd	U	Bezwzględna Surowość
F	Izolacja Społeczna/Wyobcowanie	BCDEF	Obszar Rozłączenie/Odrzucenie
G	Zależność/Niekompetencja	GHIK	Obszar Osłabiona Autonomia/Brak Dokonań
H	Podatność na Zranienie/Zachorowanie	LM	Obszar Uszkodzone Granice
J	Uwikłanie Emocjonalne/Nie w Pełni Rozwinięte Ja	NOP	Obszar Nakierowanie Na Innych
K	Porażka	RSTU	Obszar Nadmierna Czujność/Zahamowanie
L	Roszczeniowość/Wielkościowość	W	Inteligencja Emocjonalna
M	Niedostateczna Samokontrola i Samodyscyplina	Y	CZYNNIK 1. Zdolność do wykorzystania emocji w celu wspomaganie myślenia i działania
N	Podporządkowanie się	Z	CZYNNIK 2. Zdolność do rozpoznawania emocji
O	Samopoświęcenie		

Analiza korelacji

W pierwszym etapie analizy przetestowano związki między zmiennymi istotnymi dla postawionych hipotez bazujących na korelacji i regresji. Tak opracowane dane posłużyły do uzyskania wyników wyjaśniających poprawność oraz niezgodność hipotez. Do analizy wykorzystane zostały wskaźniki korelacji zamieszczone w tabeli 3.

Analiza pozwoliła zauważyć, że poza oczywistymi wewnętrznymi korelacjami, które nie będą w tej pracy poruszane, wczesne schematy nieadaptacyjne umiarkowanie negatywnie korelują z inteligencją emocjonalną ($r = -0,434$; $p < 0,001$) oraz jej pierwszym czynnikiem, czyli zdolnością do wykorzystania emocji w celu wspomagania myślenia i działania ($r = -0,383$; $p < 0,001$).

Kolejną grupą czynników wczesnych schematów nieadaptacyjnych poddaną analizie były obszary schematów. W sposób ujemny, umiarkowany z ogólną inteligencją emocjonalną ($r = -0,434$; $p < 0,001$) i zdolnością do wykorzystania emocji w celu wspomagania myślenia i działania ($r = -0,365$; $p < 0,001$) korelował obszar rozłączenie/odrzućenie. Obszar uszkodzone granice w sposób negatywny i umiarkowany koresponduje z inteligencją emocjonalną ($r = -0,336$; $p < 0,001$), natomiast w sposób niski z czynnikiem I ($r = -0,264$; $p < 0,01$) oraz nieistotnie z czynnikiem II ($r = -0,188$; $p > 0,05$).

Interesującym spostrzeżeniem może być fakt, iż patrząc przez pryzmat drugiego czynnika inteligencji emocjonalnej, zarysowuje się tendencja, w której to zaledwie 5 z 18 wczesnych schematów nieadaptacyjnych istotnie koreluje ze zdolnością do rozpoznawania emocji. Spośród nich trzy to słabe związki negatywne o istotności tendencji statystycznej oraz jeden umiarkowanie istotny, a jeden to słaba korelacja pozytywna.

Na podstawie danych przedstawionych w tabeli zauważalna jest umiarkowana negatywna korelacja pomiędzy wczesnymi schematami nieadaptacyjnymi (A) oraz inteligencją emocjonalną (W) ($r = -0,434$; $p < 0,001$).

Hipoteza druga wymagała wykorzystania analizy regresji w celu ustalenia, który z pięciu obszarów wczesnych schematów nieadaptacyjnych cechuje się najistotniejszym związkiem z inteligencją emocjonalną (tab. 4). Zgodnie z hipotezą przeanalizowane zostały wszystkie obszary, jednakże ani obszar nadmiernej czujności/zahamowania ($p = 0,26$), ani rozłączenia/odrzućenia ($p = 0,17$) nie okazał się być czynnikiem wyjaśniającym inteligencję emocjonalną. Jedynym istotnym na poziomie tendencji statystycznej obszarem wczesnych schematów nieadaptacyjnych w tej analizie okazał się być obszar nakierowania na innych ($p < 0,05$). Wartość skorygowanego współczynnika determinacji wyniosła $R^2 = 0,263$, co oznacza, że opisywany model regresyjny wyjaśnia 26,3% wariacji inteligencji emocjonalnej.

Tabela 3

Interkorelacje między wszystkimi zmiennymi

Międzynicelowy	A	B	C	D	E	F	G	H	J	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	RODF	GWK	UM	NOP	RSU	W	Y	Z	
A	-																											
B	0,72***	-																										
C	0,76***	0,54***	-																									
D	0,62***	0,53***	0,52***	-																								
E	0,68***	0,61***	0,51***	0,60***	-																							
F	0,75***	0,43***	0,65***	0,55***	0,68***	-																						
G	0,74***	0,62***	0,68***	0,28***	0,65***	0,53***	-																					
H	0,74***	0,60***	0,64***	0,36***	0,47***	0,47***	0,58***	-																				
J	0,58***	0,51***	0,27***	0,19	0,32***	0,36***	0,65***	0,45***	-																			
K	0,78***	0,69***	0,43***	0,63***	0,78***	0,93***	0,75***	0,62***	0,23***	-																		
L	0,37***	0,21*	0,24**	0,19	0,127	0,19*	0,25*	0,60	0,52***	0,143	-																	
M	0,70***	0,69***	0,52***	0,40*	0,518***	0,64***	0,65***	0,34***	0,58***	0,53***	0,56***	-																
N	0,75***	0,63***	0,58***	0,50***	0,640***	0,45***	0,75***	0,63***	0,58***	0,63***	0,73***	0,473***	-															
O	0,48***	0,30*	0,335***	0,15*	0,23*	0,22*	0,32*	0,31***	0,45*	0,175	0,038	0,145	0,583***	-														
P	0,53***	0,69***	0,428***	0,385	0,297*	0,257*	0,453***	0,38*	0,428***	0,28*	0,547***	0,595***	0,424***	0,258**	-													
R	0,52***	0,65***	0,672***	0,665***	0,557***	0,711***	0,658***	0,734***	0,531***	0,573***	0,556***	0,564***	0,627***	0,538***	0,465***	-												
S	0,705***	0,271*	0,553***	0,585***	0,623***	0,735***	0,427***	0,433***	0,290***	0,490***	0,120	0,32***	0,520***	0,228*	0,128	0,616***	-											
T	0,541***	0,337*	0,340***	0,338***	0,316**	0,452***	0,284**	0,20*	0,272*	0,21*	0,420***	0,296**	0,334***	0,241***	0,488***	0,427***	0,451***	-										
U	0,54***	0,414***	0,553***	0,328***	0,610***	0,440***	0,485***	0,453***	0,163	0,659***	0,124	0,311**	0,441***	0,275*	0,232*	0,546***	0,427***	0,313**	-									
RODF	0,623***	0,738***	0,625***	0,750***	0,890***	0,827***	0,673***	0,593***	0,471***	0,72***	0,227*	0,593***	0,729***	0,324***	0,378***	0,746***	0,591***	0,481***	0,538***	-								
GWK	0,882***	0,740***	0,556***	0,468***	0,701***	0,592***	0,922***	0,828***	0,688***	0,863***	0,282*	0,655***	0,755***	0,331***	0,462***	0,754***	0,527***	0,273**	0,545***	0,146**	-							
UM	0,593***	0,419***	0,453***	0,21*	0,387**	0,414***	0,554***	0,278**	0,594***	0,634***	0,444***	0,978***	0,345***	0,113	0,592***	0,337***	0,396***	0,393***	0,282**	0,474***	0,523**	-						
NOP	0,713***	0,646***	0,578***	0,345***	0,487***	0,448***	0,659***	0,538***	0,541***	0,461***	0,285**	0,32***	0,851***	0,750***	0,732***	0,628***	0,381***	0,477***	0,387***	0,625***	0,668***	0,467***	-					
RSU	0,595***	0,539***	0,593***	0,590***	0,652***	0,737***	0,656***	0,510***	0,461***	0,462***	0,371**	0,537***	0,653***	0,384***	0,395***	0,855***	0,822***	0,666***	0,759***	0,635***	0,657***	0,513***	0,653***	-				
W	-0,634***	-0,300**	-0,391***	-0,285**	-0,354***	-0,475***	-0,485***	-0,182	-0,283**	-0,388***	-0,225*	-0,348***	-0,395***	0,115	-0,171	-0,388***	-0,245***	-0,248*	-0,271**	-0,483***	-0,386***	-0,335***	-0,179	-0,428***	-			
Y	-0,383***	-0,339***	-0,284**	-0,172	-0,323***	-0,345***	-0,528***	-0,155	-0,284**	-0,348***	-0,146	-0,299**	-0,348***	0,048	-0,154	-0,278**	-0,289**	-0,160	-0,273**	-0,385***	-0,383***	-0,264**	-0,211*	-0,332***	0,913***	-		
Z	-0,195	-0,113	-0,191	-0,082	-0,108	-0,188	-0,259*	0,096	-0,251*	-0,143	-0,258**	-0,174	0,063	0,206*	-0,052	-0,197*	-0,173	-0,079	-0,072	-0,175	-0,155	-0,188	0,108	-0,162	0,181***	0,549***	-	

Adnotacja. Korelacje zmiennika Z zostały obliczone za pomocą rho-Spearmana (kurtoza = 2,15).

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabela 4

Regresja obszarów wczesnych schematów nieadaptacyjnych z inteligencją emocjonalną

Predyktor	Oszacowanie	SE	t	p
Wyraz wolny	143.821	6.222	23.12	< .001
OBSZAR ROZŁĄCZENIE/ODRZUCENIE	-0.147	0.107	-1.38	0.170
OBSZAR OSŁABIONA AUTONOMIA/BRAK DOKONAŃ	-0.152	0.122	-1.24	0.218
OBSZAR USZKODZONE GRANICE	-0.287	0.186	-1.54	0.126
OBSZAR NAKIEROWANIE NA INNYCH	0.376	0.157	2.39	0.019
OBSZAR NADMIERNA CZUJNOŚĆ I ZAHAMOWANIE	-0.165	0.144	-1.14	0.255

Natomiast spośród wczesnych schematów nieadaptacyjnych wchodzących w skład obszaru nakierowanie na innych jedynie podporządkowanie się ($p < 0,001$) i samopoświęcenie ($p < 0,001$) było istotne statystycznie dla modelu regresji, co wiadać dobrze w tabeli 5. Wartość skorygowanego współczynnika determinacji modelu wyniosła $R^2 = 0,213$, co oznacza, że opisywany model regresyjny wyjaśnia 21,3% wariacji inteligencji emocjonalnej.

Tabela 5

Regresja wczesnych schematów nieadaptacyjnych zawartych w obszarze nakierowanie na innych z inteligencją emocjonalną

Predyktor	Oszacowanie	SE	t	p
Wyraz wolny	119.778	6.432	18.623	< .001
Podporządkowanie się	-1.416	0.320	-4.427	< .001
Samopoświęcenie	1.433	0.369	3.885	< .001
Poszukiwanie Akceptacji i Uznanie	-0.207	0.275	-0.752	0.454

Aby sprawdzić rzetelność hipotezy trzeciej, odseparowano wyniki dwóch współczynników korelacji r-Pearsona w celu późniejszego porównania ich ze sobą za pomocą testu Z. Współczynniki korelacji obszaru nadmiernej czujności/zahamowania oraz inteligencji emocjonalnej u kobiet ($r = -0,234$) zostały porównane z wynikami u mężczyzn ($r = -0,590$) (tab. 6 i 7). Do porównania została również dodana informacja o liczebności grupy kobiet ($N = 68$) oraz mężczyzn ($N = 34$). Analiza okazała się być istotna na poziomie tendencji statystycznej ($p < 0,05$), natomiast błąd standardowy różnicy wynosił 2,0124. Dodatkowo sprawdzono również różnice w innych obszarach, które jednak okazały się nieistotne, z wyjątkiem jednego, który znajdował się na granicy istotności. Współczynnik korelacji obszaru rozłączenie/odrzućenie u kobiet ($r = -0,256$) ($p < 0,05$) był niższy niż u męż-

czyżn ($r = -0,596$) ($p < 0,001$). Porównanie testem Z okazało się być bardzo bliskie tendencji statystycznej, dlatego też analiza została zamieszczona ($p = 0,0515$). Błąd standardowy wyniósł 1,9476.

Hipoteza piąta wymagała sprawdzenia istotności korelacji w tabeli 3. Analiza wyników wykazała brak istotnej korelacji ($r_{ho} = -0,188$, $p > 0,05$) między obszarem uszkodzonych granic a II czynnikiem inteligencji emocjonalnej, czyli zdolnością do rozpoznawania emocji.

Tabela 6

Korelacje obszarów wczesnych schematów nieadaptacyjnych z inteligencją emocjonalną u kobiet

	OBSZAR ROZŁĄCZENIE/ODRZUCENIE	OBSZAR OSŁABIENA AUTONOMIA/ BRAK DOKONAŃ	OBSZAR USZKODZONE GRANICE	OBSZAR NAKIEROWANIE NA INNYCH	OBSZAR NADMIERNA CZUJNOŚĆ I ZAHAMOWANIE	INTE Ogólna
OBSZAR ROZŁĄCZENIE/ODRZUCENIE	—					
OBSZAR OSŁABIENA AUTONOMIA/BRAK DOKONAŃ	0.710 ***	—				
OBSZAR USZKODZONE GRANICE	0.497 ***	0.562 ***	—			
OBSZAR NAKIEROWANIE NA INNYCH	0.623 ***	0.632 ***	0.653 ***	—		
OBSZAR NADMIERNA CZUJNOŚĆ I ZAHAMOWANIE	0.782 ***	0.790 ***	0.577 ***	0.710 ***	—	
INTE Ogólna	-0.256 *	-0.412 ***	-0.258 *	-0.157	-0.234	—

Uwaga. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tabela 7

Korelacje obszarów wczesnych schematów nieadaptacyjnych z inteligencją emocjonalną u mężczyzn.

	OBSZAR ROZŁĄCZENIE/ODRZUCENIE	OBSZAR OSŁABIENA AUTONOMIA/ BRAK DOKONAŃ	OBSZAR USZKODZONE GRANICE	OBSZAR NAKIEROWANIE NA INNYCH	OBSZAR NADMIERNA CZUJNOŚĆ I ZAHAMOWANIE	INTE Ogólna
OBSZAR ROZŁĄCZENIE/ODRZUCENIE	—					
OBSZAR OSŁABIENA AUTONOMIA/BRAK DOKONAŃ	0.874 ***	—				
OBSZAR USZKODZONE GRANICE	0.506 **	0.460 **	—			
OBSZAR NAKIEROWANIE NA INNYCH	0.714 ***	0.711 ***	0.164	—		
OBSZAR NADMIERNA CZUJNOŚĆ I ZAHAMOWANIE	0.881 ***	0.735 ***	0.537 **	0.613 ***	—	
INTE Ogólna	-0.596 ***	-0.433 *	-0.510 **	-0.258	-0.590 ***	—

Uwaga. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Istotne wydawałoby się również przetestowanie tego, które ze schematów cechują się największą istotnością, jeśli chodzi o wyjaśnianie wariacji inteligencji emocjonalnej. Dane zostały przedstawione w tabeli 8. Analiza regresji jasno wskazała, iż w tym badaniu najistotniejszymi wczesnymi schematami nieadaptacyjnymi były zależność/niekompetencja ($p < 0,001$), samopoświęcenie ($p < 0,001$), zahamowanie emocjonalne ($p < 0,05$), niedostateczna samokontrola i samodyscyplina ($p < 0,05$), podatność na zranienie/zachorowanie ($p < 0,05$) oraz nieufność/skrzydzenie ($p < 0,05$). Wartość skorygowanego współczynnika determinacji wyniosła $R^2 = 0,529$, co oznacza, że opisywany model regresyjny wyjaśnia 52,9% wariacji inteligencji emocjonalnej.

Tabela 8

Regresja poszczególnych wczesnych schematów nieadaptacyjnych z inteligencją emocjonalną

Predyktor	Oszacowanie	SE	t	p
Wyraz wolny	131.1538	7.343	17.861	< .001
Opuszczenie/Niestabilność	-0.1776	0.350	-0.508	0.613
Nieufność/Skrzydzenie	-0.8548	0.340	-2.514	0.014
Deprywacja Emocjonalna	0.3693	0.369	1.000	0.320
Wadliwość/Wstyd	0.4091	0.386	1.060	0.292
Izolacja społeczna/Wyobcowanie	-0.0829	0.486	-0.170	0.865
Zależność/Niekompetencja	-2.3051	0.601	-3.835	< .001
Podatność na zranienie/zachorowanie	0.8113	0.373	2.177	0.032
Uwikłanie emocjonalne/Nie w pełni rozwinięte Ja	0.2667	0.423	0.630	0.530
Porażka	-0.0630	0.418	-0.151	0.880
Roszczeniowość/Wielkościowość	-0.7866	0.503	-1.565	0.121
Niedostateczna Samokontrola i Samodyscyplina	0.9159	0.398	2.303	0.024
Podporządkowanie się	-0.2924	0.500	-0.584	0.561
Samopoświęcenie	1.2901	0.369	3.492	< .001
Poszukiwanie Akceptacji i Uznania	0.5107	0.337	1.515	0.134
Negatywizm/Pesymizm	-0.2448	0.453	-0.541	0.590
Zahamowanie Emocjonalne	-0.8766	0.378	-2.318	0.023
Nadmierne Wymagania/Krytycyzm	-0.2344	0.483	-0.485	0.629
Bezwzględna Surowość	0.2845	0.334	0.852	0.396

Analiza moderacji

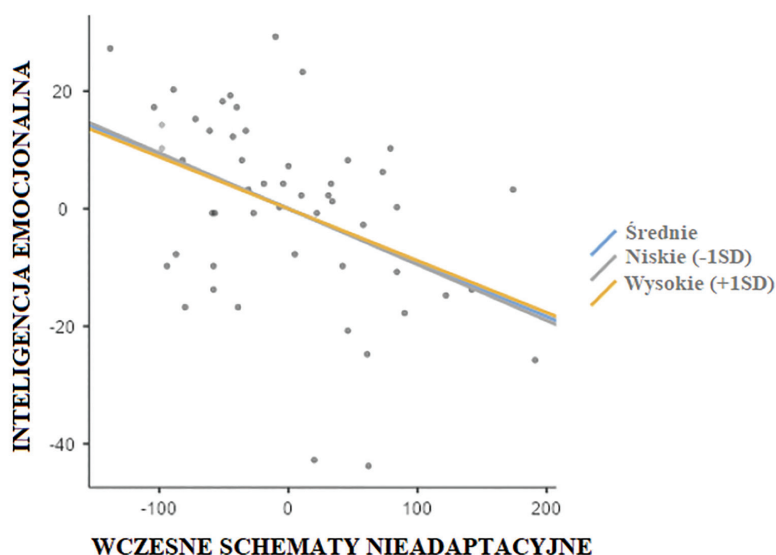
W celu sprawdzenia trafności czwartej hipotezy, która opiera się na związku wczesnych schematów nieadaptacyjnych z inteligencją emocjonalną a poziomem wykształcenia jednostki, analizie poddano trzy zmienne z następującym rezultatem.

Wynik analizy moderacji, który okazał się być nieistotny statystycznie ($p = 0,863$), ukazuje tabela 9, a graficzną reprezentację zademonstrowano na wykresie 1.

Tabela 9
Tabela moderacji

	Estimate	SE	Z	p
Wczesne Schematy Niadaptacyjne	-0.09163	0.0192	-4.769	< .001
Wykształcenie	0.48243	2.8707	0.168	0.867
Wczesne Schematy Niadaptacyjne * Wykształcenie	0.00490	0.0285	0.172	0.863

Wykres 1
Wynik analizy moderacji

Dyskusja

Celem badania było sprawdzenie, czy i w jakim stopniu można określić wczesne schematy nieadaptacyjne jako znajdujące się w istotnym związku z inteligencją emocjonalną u osób dorosłych. Postawione hipotezy sugerowały, że wczesne schematy nieadaptacyjne będą negatywnie korespondować z poziomem inteligencji emocjonalnej, a spośród obszarów schematów to nadmierna czujność/zahamowanie oraz

rozłączenie/odrzućenie będą najistotniejszymi predyktorami inteligencji emocjonalnej. Inna hipoteza skupiała się na różnicach w wynikach każdej z płci na styku obszaru nadmiernej czujności/zahamowania z inteligencją emocjonalną, a jeszcze inne negowały wykształcenie jako moderatora między głównymi zmiennymi oraz uznawały obszar uszkodzonych granic za znaczący w ujemnej korelacji z drugim czynnikiem inteligencji emocjonalnej, czyli zdolnością do rozpoznawania emocji.

Związki pomiędzy wczesnymi schematami nieadaptacyjnymi a inteligencją emocjonalną

Interpretacja podanych wyników analizy pozwala na stwierdzenie, że rzeczywiście istnieje istotny statystycznie związek pomiędzy wczesnymi schematami nieadaptacyjnymi a inteligencją emocjonalną. Umiarkowany i negatywny związek korelacyjny jasno wskazuje na to, że im wyższy u osób badanych jest poziom wczesnych schematów nieadaptacyjnych, tym niższa jest ich ogólna inteligencja emocjonalna. Konkluzja ta potwierdza więc trafność hipotezy pierwszej o ujemnej korelacji między tymi zmiennymi. Wynik ten koresponduje również z badaniami dotyczącymi wspomnianych już w tym artykule stylów radzenia sobie ze stresem przeprowadzonymi przez Sade i Zabihi (2018) oraz Ke i Barlas (2020).

Analiza regresji wykazała, że spośród pięciu obszarów schematów związanych z inteligencją emocjonalną to nakierowanie na innych okazało się być istotne na poziomie tendencji statystycznej jako zmienna wyjaśniająca wariację inteligencji emocjonalnej. Jest to sprzeczne z założeniami hipotezy drugiej, która zakładała, iż obszarami tymi będą nadmierna czujność/zahamowanie oraz rozłączenie/odrzućenie. Błędne okazało się więc założenie, iż wywołane przez te dwa obszary napięcie emocjonalne i stres będą aż tak znaczące dla wyjaśniania obniżonych wyników w konstrukcie inteligencji emocjonalnej.

Zgodnie z przytoczonymi wcześniej badaniami (Sieński i in., 2018) oraz przyjętą hipotezą dotyczącą korelacji obszaru nadmierna czujność/zahamowanie z inteligencją emocjonalną u mężczyzn oraz kobiet przeanalizowano i porównano dane dotyczące tego związku. Istotnie zauważalna jest różnica w korelacjach obu płci. Hipoteza potwierdza się przy różnicy w korelacji obszaru nadmierna czujność/zahamowanie z inteligencją emocjonalną. U mężczyzn, w przeciwieństwie do kobiet, jest ona istotnie ujemnie silna. Przy porównywaniu innych obszarów zauważono podobną tendencję w obszarze rozłączenie/odrzućenie. Przy pozostałych obszarach nie odnotowano istotnych statystycznie różnic płciowych.

Kolejnym spostrzeżeniem jest to, że wbrew postawionej wcześniej hipotezie osoby uzyskujące wyższe wyniki w obszarze uszkodzone granice nie cechują się niższą zdolnością do rozpoznawania emocji. Wyniki skłaniają więc do zaniechania

przemysłań dotyczących spojrzenia na osoby uzyskujące wysokie wyniki w tym obszarze jako na charakterologicznie zbliżone do narcyzów. Warto jednak byłoby przeprowadzić kolejne badania w tym kierunku, ponieważ deficyty empatii są istotne dla obu tych czynników, a wynik uległ modyfikacji ze względu na wysoką kurtozę czynnika II.

Udało się również odpowiedzieć na pytanie, które ze schematów wykazują się największym potencjałem, jeśli chodzi o predykcję inteligencji emocjonalnej. Najistotniejszymi spośród 18 wczesnych schematów nieadaptacyjnych były: zależność/niekompetencja oraz samopoświęcenie. Podsumowując, są to osoby, które odczuwają bezradność, czują ciągłą potrzebę otrzymywania pomocy od innych, ale również same niosą pomoc innym kosztem dbania o własne potrzeby. Są to osoby nadmiernie empatyczne, w podwyższonym lęku z powodu wyczekiwania katastrofy zdrowotnej, emocjonalnej czy zewnętrznej, bądź przekonane o tym, że od innych ludzi powinny spodziewać się jedynie krzywdy i zranienia. Inną charakterystyką osób predysponujących do obniżonej inteligencji emocjonalnej jest ukrywanie emocji oraz niechęć do rozmowy o nich połączona z hamowaniem spontaniczności ich okazywania, jednakże również i drugi biegun tych zachowań, taki jak wykazywane trudności w samokontroli i nieograniczona ekspresja, może skutkować tym samym efektem.

Ogólna tendencja w badaniu określa wczesne schematy nieadaptacyjne jako umiarkowanie korelujące z inteligencją emocjonalną. Najsilniej negatywnie korelującymi w badanej próbie były schematy: izolacji społecznej/wyobcowania, zależności/niekompetencji, zahamowania emocjonalnego, nieufności/skrzydzenia, wadliwości/wstydu, porażki, negatywizmu/pesymizmu oraz niedostatecznej samokontroli i samodyscypliny. Te korelowały najsilniej, ale aż 15 spośród 18 schematów okazało się być istotne statystycznie. Wydaje się więc, iż oba te konstrukty są w umiarkowanym stopniu zależne od siebie nawzajem.

Interesującym zjawiskiem zaobserwowanym w trakcie analizy korelacji okazało się być to, że wczesne schematy nieadaptacyjne nie znajdują się w znaczącej relacji ze zdolnością do rozpoznawania emocji. Jest to ciekawe spostrzeżenie, które warto byłoby zbadać dokładniej.

Ograniczenia badań

Pomimo starań przeprowadzone badania miały również swoje ograniczenia. Największym z nich była dysproporcja, jeśli chodzi o płeć osób badanych. Od kobiet uzyskano dwukrotnie więcej wypełnionych kwestionariuszy niż od mężczyzn.

Przy powtórnych badaniach istotne byłoby zachowanie równej proporcji. Innym ważnym aspektem byłoby wtedy uzyskanie przynajmniej 100 wyników od kobiet oraz 100 od mężczyzn, aby analiza była dokładniejsza. Z pewnością pozwoli to na bardziej rzetelne zaobserwowanie innych różnic płciowych, których to badanie nie uwzględniło, oraz zweryfikuje wyniki bliskie istotności statystycznej.

Innym ograniczeniem badania było to, iż obydwie użyte narzędzia są kwestionariuszami samoopisowymi. Oznacza to, że osoba badana jest zarazem źródłem informacji, jak i obiektem, którego dotyczy badanie, a ryzykiem związanym z taką strategią pozyskiwania informacji jest możliwość niskiej świadomości własnych doświadczeń oraz w ogóle niskiej rzetelności przekazywanej wiedzy na swój temat. Istnieje również ryzyko zniekształcenia wyników przez nieświadome lub celowe fałszowanie odpowiedzi przez badanych bądź zwykłe błędne zinterpretowanie pytania, a co za tym idzie – udzielenie również błędnej odpowiedzi na nie.

Innym ograniczeniem było to, iż niestety przed przeprowadzaniem oraz w trakcie badania nie znaleziono innych prac badających inteligencję emocjonalną w korelacji z wczesnymi schematami nieadaptacyjnymi.

Kolejnym z ograniczeń było to, iż badanie zostało przeprowadzone w jednym momencie czasowym, co prowadzi również do refleksji, jakie wyniki można by uzyskać, wykorzystując strategię badań podłużnych.

Zakończenie

Ogólne wnioski z badań sugerują, że im większe nasilenie schematów u badanych, tym niższy jest poziom ich ogólnej inteligencji emocjonalnej. Jeśli zna się charakterystykę konkretnych schematów, nie jest to wniosek w żaden sposób budzący wątpliwości, aczkolwiek wart jest podkreślenia w kontekście patrzenia na jednostkę jako na odrębny i złożony twór, który nie jest definiowany jedynie deficytowo oraz negatywnie. Wczesne schematy nieadaptacyjne pokazują swoją sprawczość i związek z inteligencją emocjonalną, jednakże – zgodnie z zasadą ekwipotencjalności – należy szufladkować osób, u których zauważa się te schematy w postrzeganiu otaczającego ich świata oraz stawianiu wobec niego oczekiwań. Badania te skupiały się bardziej na dostrzeżeniu przy inteligencji emocjonalnej znaczenia konstruktów, jakim są wczesne schematy nieadaptacyjne oraz tego, jakie konkretnie czynniki mogą powodować zniekształcenia prowadzące do krystalizacji zaburzonego odbioru własnej emocjonalności oraz korzystania z niej w radzeniu sobie z problemami życia codziennego.

Istotnym spostrzeżeniem z tego badania może być brak znaczącego związku pomiędzy wczesnymi schematami nieadaptacyjnymi a zdolnością do rozpoznawania emocji. Wydawałoby się, iż zniekształcenia poznawcze wynikające z nasilenia schematów w konsekwencji spowodowałyby problemy w odbiorze rzeczywistości prezentowanej w mowie oraz wachlarzu zachowań niewerbalnych reprezentujących stany emocjonalne innych osób. To samo tyczy się również własnych stanów emocjonalnych jednostki spostrzeganych oraz uświadamianych sobie przez nią samą. Poziom tej zdolności jednak, jak już zostało wspomniane, nie okazał się być manipulowany przez wczesne schematy nieadaptacyjne.

Podsumowując przedstawione wyniki badań, zauważyć można przynajmniej kilka ich zastosowań oraz możliwości dalszego ich rozwijania, przy wzięciu oczywiście pod uwagę ich obecnych ograniczeń.

Badania te mogą okazać się przydatne dla diagnostów, którzy z pewnością docenią dodatkowe informacje pochodzące chociażby z tabeli korelacji. Umożliwi im to spojrzenie z innej perspektywy na podmiot badania oraz wprowadzi aspekt eksplanacyjny, np. do wystawianej opinii.

Badania te mogą pozwolić naukowcom na własne przemyślenia dotyczące wykorzystania użytych narzędzi i poszerzenia ich np. o bliskie temu badaniu style radzenia sobie ze stresem mierzone przykładowo *Kwestionariuszem Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych*, CISS (Strelau i Jaworowska, 2020). Mogą również pomóc nakreślić plan terapii, ponieważ zawierałyby w sobie istotne informacje na temat stylów radzenia sobie pacjenta oraz tego, przy jakich schematach się one pojawiają, oraz w jakim stopniu wpływać będą na inteligencję emocjonalną. Konstrukty wczesnych schematów nieadaptacyjnych oraz ich obszarów wydaje się być bardzo uniwersalną teorią, która w połączeniu z innymi narzędziami może w przyszłości utworzyć pewnego rodzaju model prognozowania problemów poznawczych i wczesnego reagowania na te prognozy za pomocą właściwej profilaktyki, psychoedukacji oraz innych form pomocy psychologicznej.

Jeśli chodzi o potencjalne powtórzenie badania w przyszłości w celu doprecyzowania niektórych jego aspektów, to istotne wydawałoby się przeprowadzenie badań longitudinalnych. Mogą zostać zastosowane w celu sprawdzenia, jak wczesne schematy nieadaptacyjne wpływają na proces kształtowania się i krystalizacji innych aspektów ludzkiego umysłu, takich jak np. cechy osobowości.

Interesujące może być również to, jakie czynniki mogą chronić przed nasilaniem się wczesnych schematów nieadaptacyjnych oraz jaki może być ich wpływ na inteligencję emocjonalną, czy np. temperament jednostki mógłby być pewnego rodzaju czynnikiem predysponującym do większej podatności/odporności na nasilenie się schematów, a co za tym idzie – zmiany w obszarze kształtującej się

osobowości. W przypadku przeprowadzania takich badań należy jednak pamiętać o ograniczeniach tu przedstawionych badań, a więc powinno się uzyskać większą i symetryczną liczbę osób badanych oraz zadbać o to, żeby dobór próby był w pełni losowy.

Poruszony w tym artykule temat jest z pewnością daleki od wyczerpania, a nasycenie badaniami i literaturą dotyczącą wczesnych schematów nieadaptacyjnych, w szczególności w połączeniu z inteligencją emocjonalną, nie nastąpi w najbliższym czasie. Badania te mogą więc posłużyć jako pewnego rodzaju inspiracja dla osób zainteresowanych tematem bądź użytymi w badaniu narzędziami.

Bibliografia

- Beck, A.T. (1964). Thinking and depression: II. Theory and therapy. *Archives of General Psychiatry*, 10(6), 561–571.
- Chodkiewicz, J., Kasprzak, Z. (2018). Early maladaptive schemas and typical and atypical symptoms of depression among Adult Children of Alcoholics. *Alcoholism and Drug Addiction/Alkoholizm i Narkomania*, 31(2), 107–124. <https://doi.org/10.5114/ain.2018.78021>
- Ciechanowicz, A., Jaworowska, A., Matczak, A. (2000). *INTE – Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej*. Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Cudo, A., Mącik, D., Griffiths, M.D. (2023). The relationship between early maladaptive schemas and problematic Facebook use: The indirect effects of perceived stress. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(4), 2969. <https://doi.org/10.3390/ijerph20042969>
- George, D., Mallery, P. (2016). *IBM SPSS statistics 23 step by step: A simple guide and reference*. New York Routledge.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. Bantam Books.
- Goleman, D. (1997). *Inteligencja emocjonalna* (A. Jankowski, tłum.). Media Rodzina.
- Gottfredson, L.S. (1997). Mainstream science on intelligence. An editorial with 52 signatories, history, and bibliography, *Intelligence*, 24(1), 13–23. [https://doi.org/10.1016/S0160-2896\(97\)90011-8](https://doi.org/10.1016/S0160-2896(97)90011-8)
- Jaworowska, A., Matczak, A. (2008). *Podręcznik do Kwestionariusza INTE*. Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Ke, T., Barlas, J. (2020). Thinking about feeling: Using trait emotional intelligence in understanding the associations between early maladaptive schemas and coping styles. *Psychology and Psychotherapy*, 93(1), 1–20. <https://doi.org/10.1111/papt.12202>
- Maruszewska, P., Talarowska, M., Gałęcki, P. (2019). Wczesne nieadaptacyjne schematy Younga i ich związki z wybranymi zaburzeniami psychicznymi. *Psychiatria*, 16(2), 82–90.
- Mayer, J.D., Geher, G. (1996). Emotional intelligence and the identification of emotion. *Intelligence*, 22(2), 89–113. [https://doi.org/10.1016/S0160-2896\(96\)90011-2](https://doi.org/10.1016/S0160-2896(96)90011-2)
- Mayer, J.D., Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? W: P. Salovey, D.J. Sluyter (red.), *Emotional development and emotional intelligence. Implications for educators* (s. 3–31). Basic Books.
- Nęcka, E. (2003). *Inteligencja. Geneza, struktura, funkcje*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

- Oettingen, J., Chodkiewicz, J., Mącik, D., Gruszczyńska, E. (2018). Polska adaptacja i walidacja krótkiej wersji Kwestionariusza Schematów Younga (YSQ-S3-PL). *Psychiatria Polska*, 52(4), 707–718. <https://doi.org/10.12740/PP/OnlineFirst/76541>
- Sade, R.S., Zabihi, R. (2018). Mediating role of emotional intelligence in the correlation between early maladaptive schemas and coping styles. *International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, 5(6), 4769–4775. <https://doi.org/10.18535/ijsshi/v5i6.02>
- Salovey, P., Mayer, J.D. (1989–1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185–211.
- Salovey, P., Sluyter, D.J. (red.). (1999). *Rozwój emocjonalny a inteligencja emocjonalna* (M. Karpiński, tłum.). Dom Wydawniczy REBIS.
- Sedikides, C., Ntoumanis, N., Sheldon, K.M. (2019). I am the chosen one: Narcissism in the backdrop of self-determination theory. *Journal of Personality*, 87(1), 70–81.
- Sieński, M., Ziarko, M., Łuczak, K. (2018). Różnice płciowe w rozwoju wczesnych nieadaptacyjnych schematów. Badania prowadzone na grupie młodzieży doznającej przemocy w rodzinie. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 17(2), 98–116.
- SJP PWN. (b.d.). Schemat. W: *Słownik języka polskiego PWN*. Pobrane 22 kwietnia 2023 z: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/schemat.html>
- Strelau, J. (1987). *O inteligencji człowieka*. Wiedza Powszechna.
- Strelau, J., Jaworowska, A. (2020). *Kwestionariusz Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych*. Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Tieplow, B.M. (1951). *Psychologia* (M. Żebrowska, tłum.). Nasza Księgarnia.
- Wechsler, D. (1939). *The measurement of adult intelligence*. Williams & Wilkins Co.
- Young, J., Klosko, J., Weishaar, M. (2014). *Terapia schematów. Przewodnik praktyka* (O. Waśkiewicz, tłum.). Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

